

Νεοελληνική Λογοτεχνία Γ' Λυκείου

Μές στους Προσφυγικούς Συνοικισμούς

Στέκομαι καί κοιτάζω τά παιδιά· παίζουνε μπάλα. Κάθομαι στό όρισμένο καφενεϊο· σέ λίγο θά σχολάσουν καί θ' άρχίσουν νά καταφτάνουν οί μεγάλοι. Κουρασμένοι άπ' τή δουλειά, είναι πολύ πιό άληθινοί. Οί περισσότεροι γεννήθηκαν έδω σ' αυτή τήν πόλη, όπως κι εγώ. Κι όμως διατηρούν πιό καθαρά τά χαρακτηριστικά τής ράτσας τους καί τήν ψυχή τους, άπό μās τούς διεσπαρμένους. Ίδιως όταν τούς βλέπω έδω, μου φαίνονται πιό γνήσιοι. Κάπως άλλιώτικοι μοιάζουν μακριά, σέ άλλα περιβάλλοντα συναντημένοι.

Η άλήθεια πάντως είναι πώς στό ζήτημα τής άναγνωρίσεως έχω φοβερά έξασκηθεϊ. Όπου κι άν είμαι, τόν Πόντιο, άς ποῦμε, τόν διακρίνω άπό μακριά· κι άπό μιά γραμμή τοῦ κορμιοῦ του μονάχα. Δέν είναι άνάγκη ν' άκούσω τήν όμιλία του, ούτε νά διαπιστώσω τήν άλλιώτικη μελαχρινάδα. Σπανίως νά πέσω έξω. Άπό κοντά όμως είμαι όλότελα άλάνθαστος. Τό ίδιο καί μέ τούς Καραμανλήδες, τούς Καυκάσιους, τούς Μικρασιάτες άπ' τίς άκτές, τούς άλλους άπ' τά βάθη, τούς Κωνσταντινουπολίτες, άπό μέσα ή άπ' τά περίχωρα, κι άς επιμένουν όλοι τους πώς είναι άπ' τήν καρδιά τής Πόλης, κι άπ' τό Γαλατά. Οί Θρακιώτες όμως έρχονται πιό καστανοί· ξανθοί πολλές φορές, κι εύκολότερα μπερδεύονται μέ πρόσφυγες άπό μέρη άλλα. Έξάλλου σά νά έχουν χάσει τήν ιδιαίτερη προφορά τους ή ίσως εγώ νά τήν έχω συνηθίσει. Μπερδεύονται κυρίως μ' αυτούς πού ήρθαν άπ' τή Ρωμυλία. Αυτό συμβαίνει κι άνάμεσα στους Ήπειρωτες καί στους άλλους άπ' τίς περιοχές τοῦ Μοναστηριοῦ.

Όταν τούς μπερδεύω, τό καταλαβαίνω συνήθως άργά· γιατί έχω τόση πεποίθηση πάνω σ' αυτό τό ζήτημα, ώστε σπανίως ρωτώ. Κατά βάθος βέβαια αυτό δέν είναι σφάλμα, είναι διαπίστωση.

Κι όμως πόση συγκίνηση έχει νά κοιτάξεις ή νά συζητās στά καφενεϊα καί νά διαισθάνεσαι τή δική σου ή μιά άλλη πανάρχαια ράτσα. Άκούς έκεϊνες τίς φωνές μέ τή ζεστή προφορά καί σου 'ρχεται ν' άγκαλιάσεις. Όνόματα άπό σβησμένους τάχα λαούς καί χώρες δειλιάζουν μέσα στό νοῦ· μεθῶ μονάχα καί πού τά λέω άπό μέσα μου, καθώς όλοένα βεβαιώνομαι. Χαίρομαι νά κοιτάζω τίς άδρες καί τίμιες φυσιογνωμίες τους, κι άνατριχιάζω βαθιά, όταν σκέφτομαι πώς αυτός πού μου μιλά είναι δικός μου άνθρωπος, τής φυλής μου. Κάτι σά ζεστό κύμα μέ σκεπάζει ξαφνικά, θαρρείς καί γύρισα επιτέλους στήν πατρίδα. Δέν έχει σημασία πού δέ γνώρισα ποτέ αυτή τήν πατρίδα ή πού δέ γεννήθηκα κάν έκεϊ. Τό αίμα μου άπό κεϊ μονάχα τραβάει· έκτός κι άν είναι άληθινό πώς ό άνθρωπος άποτελείται άπ' αυτά πού τρώει καί πίνει, όποτε πράγματι είμαι άπό δῶ. Καί πώς εξηγείται τότε όλη αυτή ή λαχτάρα;

Γυρνῶ μέσ στους προσφυγικούς συνοικισμούς μέ δυνατή εύχαρίστηση. Θράκες, Χετταϊοί, Φρύγες, όμορφοί Λυδοί, πάλι, θαρρείς, άνθουν άνάμεσά

μας. Οί ίδιοι δέν ξέρουν βέβαια αὐτά τὰ ὀνόματα· γιά μένα ὅμως εἶναι φορτωμένα μυστήριο καί ἀγάπη. Κι ἂν ἀκόμα δέν εἶναι, πολύ θά ἤθελα νά ἦταν ἔτσι ἡ ἀλήθεια.

Κι ὅμως τὰ τελευταῖα χρόνια ἔχουν κάνει τό πᾶν γιά νά σκορπίσει ἡ ὁμορφιά αὐτή στους τέσσερεις ἀνέμους. Οἱ ἐγκληματίες τῶν γραφείων ἐκμεταλλεύτηκαν τή ζωηράδα τους καί τήν ἀγνότητά τους. Τούς ἐξώθησαν νά σφάξουν καί νά σφαχτοῦν· νά φαγωθοῦν, ιδίως μεταξύ τους. Τώρα φυσικά τούς τρέμουν καί προσπαθοῦν νά τούς ξεφορτωθοῦν μέ τή μετανάστευση. Πολύ ἀργά, νομίζω.

Κάθε φορά πού φεύγω ἀπό κεῖ, μέ ἀποχαιρετοῦν χωρίς νά δείξουν παραξένεμα, ἂν καί ἀγνωστοί μου ἄνθρωποι. Τούς πληροφορεῖ τό αἷμα τους γιά μένα, ὅπως καί τό δικό μου μέ κάνει νά τούς κατέχω ὀλόκληρους. Πάντως ποτέ τους δέν ἐπιμένουν νά μέ κρατήσουν στίς παρέες τους.

Ὀλομόναχος, ξένος παντάξενος, χάνομαι στίς μεγάλες ἀρτηρίες. Ὅταν ἀνάβει τό κόκκινο καί σταματοῦν τ' αὐτοκίνητα, μοῦ φαίνεται γιά μιᾶ στιγμή πώς παύει ἐντελῶς κάθε θόρυβος. Ἐρυθρά καί λευκά αἰμοσφαίρια σά νά κυκλοφοροῦν. Κι ὅμως βλέπω πώς τό πλήθος ἐξακολουθεῖ νά περπατᾶ, νά κουβεντιάζει ἢ νά γελάει. Σταματῶ πολλές φορές στή μέση τοῦ πεζοδρομίου, κι ὅπως στό κούτσουρο πού κόβει τό νερό, ἔτσι περιστρέφονται γύρω μου οἱ διαβάτες. Τώρα πού δέν ἐμποδίζουν οἱ μηχανές, ἀκούω χιλιάδες βήματα στό πλακόστρωτο. Μοῦ ὄρεται νά καμπυλώσω τή ράχη μου γιά νά περάσει χωρίς ἐμπόδια αὐτό τό ποτάμι. Τῆς Γονατιστῆς, ὅταν περνάει ἀπό πάνω μου τό βουβό ποτάμι τῶν προγόνων, γονατισμένος πάνω στά καρυδόφυλλα, σκύβω βαθιά στό χῶμα, γιά νά μή βγάλουν οἱ ψυχές ἐξαιτίας μου τόν παραμικρότερο παραπονιάρικο βόμβο.

Ἐγώ ὅμως ἀπό τώρα εἶμαι βαριά παραπονεμένος. Μέσα στους ξένους καί στά ξένα πράγματα ζῶ διαρκῶς· στά ἔτοιμα καί στά ἐνοικιασμένα. Συγκατοικῶ μέ ἀνθρώπους πού ἀδιαφοροῦν τελείως γιά μένα, κι ἐγώ γι' αὐτούς. Οὔτε μικροδιαφορές δέν ὑπάρχουν κἄν μεταξύ μας. Ὁ ἕνας ἀποφεύγει τόν ἄλλο, ὅσο μπορεῖ. Μά κι ἂν τύχει νά σοῦ μιλήσουνε, κρύβουν συνήθως τὰ πραγματικά τους στοιχεῖα σά νά ἔναι τίποτε κακοποιοί. Τό ἰδανικό, ἡ τελευταία λέξη τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι, λέει, νά μή ξέρεις οὔτε στή φάτσα τό γείτονά σου. Πονηρά πράγματα βέβαια· προφάσεις πολιτισμοῦ, γιά νά διευκολύνονται οἱ ἀταξίες.

Γι' αὐτό ζηλεύω αὐτούς πού βρίσκονται στόν τόπο τους, στά χωράφια τους, στους συγγενεῖς τους, στά πατρογονικά τους. Τουλάχιστο, ἄς ἤμουν σ' ἕνα προσφυγικό συνοικισμό μέ ἀνθρώπους τῆς ράτσας μου τριγύρω.

(Γιά ἕνα φιλότιμο, 1964)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A1. Στα χαρακτηριστικά της γραφής του Γιώργου Ιωάννου έχουν επισημανθεί: το εσώστροφο στοιχείο, η ένταξη έκτυπων επεισοδίων στην αφήγηση, η καταγραφή υποκειμενικών αντιδράσεων, το ενδιαφέρον για τον λαϊκό μας πολιτισμό, η σύγκρουση πολιτισμών. Για καθεμιά από τις παραπάνω περιπτώσεις να γράψετε ένα αντίστοιχο παράδειγμα μέσα από το κείμενο.

(Μονάδες 15)

Εσώστροφο στοιχείο γραφής: Ο Γιώργος Ιωάννου συνθέτει τα πεζογραφήματά του προσεγγίζοντας τη γύρω πραγματικότητα μέσα από τις εσωτερικές του ψυχικές αντιδράσεις και διαδρομές. Ο λόγος του δίνει την αίσθηση ενός μονολόγου, όπου καθετί γίνεται αντιληπτό σε σχέση με τον αντίκτυπο ή την αντίδραση που προκαλεί στην ατομική συνείδηση και σκέψη του γράφοντος. Το προβαλλόμενο εγώ της αφηγηματικής φωνής δημιουργεί την εντύπωση πως μας δίνονται οι πιο μύχιες και άρα οι πιο αληθινές σκέψεις ενός προσώπου. Με τον τρόπο αυτό ο αναγνώστης παρακολουθεί το ξετύλιγμα των κάποτε συνειρμικών σκέψεων και συναισθημάτων του πεζογράφου, με την προσοχή και το ενδιαφέρον που θα παρακολουθούσε μια αμιγώς εξομολογητική εκμυστήρευση.

«Εγώ όμως από τώρα είμαι βαριά παραπονεμένος. Μέσα στους ξένους και στα ξένα πράγματα ζω διαρκώς· στα έτοιμα και στα ενοικιασμένα. Συγκατοικώ με ανθρώπους που αδιαφορούν τελείως για μένα, κι εγώ γι' αυτούς.»

Έκτυπα επεισόδια: Η αφηγηματική ροή των πεζογραφημάτων του Ιωάννου εμπεριέχει συχνά ετερόκλητα επεισόδια που δεν έχουν στενή ή έστω εμφανή σχέση με το βασικό διαπραγματευόμενο θέμα. Τα επεισόδια αυτά που μοιάζουν να προκύπτουν συνειρμικά στο λόγο του αφηγητή καλούνται έκτυπα, υπό την έννοια ότι ξεχωρίζουν από τον υπόλοιπο αφηγηματικό ιστό.

«Κι όμως τα τελευταία χρόνια έχουν κάνει το παν για να σκορπίσει η ομορφιά αυτή στους τέσσερεις ανέμους. Οι εγκληματίες των γραφείων εκμεταλλεύτηκαν τη ζωηράδα τους και την αγνότητά τους. Τούς εξώθησαν να σφάξουν και να σφαχτούν· να φαγωθούν, ιδίως μεταξύ τους. Τώρα φυσικά τούς τρέμουν και προσπαθούν να τούς ξεφορτωθούν με τη μετανάστευση. Πολύ αργά, νομίζω.»

Καταγραφή υποκειμενικών αντιδράσεων: Ένα στοιχείο που ξεχωρίζει ιδιαίτερα τα πεζογραφήματα του Ιωάννου είναι η τάση του συγγραφέα να καταγράφει το πώς βιώνει ή εκλαμβάνεται ο ίδιος τα πράγματα γύρω του, έστω κι αν ο δικός του τρόπος δεν ταυτίζεται με τον τρόπο των άλλων

ανθρώπων. Μας προσφέρεται έτσι η δυνατότητα να αντικρίσουμε καταστάσεις, γεγονότα και ανθρώπους της εποχής, μέσα από την προσωπική ματιά του Ιωάννου, που συχνά ανιχνεύει στοιχεία ή συναισθήματα απρόσιτα στην τρέχουσα ευαισθησία.

«Γυρνά μες στους προσφυγικούς συνοικισμούς με δυνατή ευχαρίστηση. Θράκες, Χετταίοι, Φρύγες, όμορφοι Λυδοί, πάλι, θαρρείς, ανθούν ανάμεσά μας. Οι ίδιοι δεν ξέρουν βέβαια αυτά τα ονόματα· για μένα όμως είναι φορτωμένα μυστήριο και αγάπη.»

Ενδιαφέρον για τον λαϊκό πολιτισμό: Ο Γιώργος Ιωάννου ως ιστορικός και φιλόλογος έδειχνε πάντοτε ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για ό,τι σχετιζόταν με την ιστορική και λαϊκή παράδοση των ελληνικών τόπων, στοιχείο που γίνεται εμφανές μέσα από την αναφορά ιστορικών στοιχείων και εθίμων στο έργο του. Οι αναφορές αυτές βέβαια γίνονται στα πεζογραφήματά του παρεμπιπτόντως, καθώς ο συγγραφέας δεν επιθυμεί να απομακρύνει την προσοχή των αναγνωστών από το κύριο πραγματευόμενο κάθε φορά θέμα.

Σύγκριση πολιτισμών: όταν τους βλέπω εδώ μου φαίνονται πιο γνήσιοι» (μέτρο σύγκρισης: οι χώροι). Οι άνθρωποι αυτοί μαζεμένοι στο συγκεκριμένο καφενείο φαίνονται στο συγγραφέα πιο γνήσιοι απ' ότι σε άλλους χώρους, όπου θα φάνταζαν αλλιώτικοι, προσπαθώντας ίσως να κρύψουν τις ιδιαιτερότητες της καταγωγής τους. Έτσι λοιπόν έχουν καταγραφεί στη συνείδησή του: ταυτισμένοι με το χώρο. Η φράση «μου φαίνονται» δηλώνει το υποκειμενικό στοιχείο, σε αντίθεση με το ρήμα «είναι» της προηγούμενης φράσης, που δείχνει την αντικειμενικότητα.

Το συμπέρασμα του συγγραφέα φαντάζει παράδοξο: Πως είναι δυνατόν οι πρόσφυγες να είναι πιο αληθινοί και πιο γνήσιοι από τους γηγενείς που χαρακτηρίζονται μάλιστα και διεσπαρμένοι; Η αλήθεια είναι ότι η παραδοξότητα αναιρείται διότι ο συγγραφέας εκτός από δύο ομάδες συγκρίνει και δύο πολιτισμούς:

1. ο πολιτισμός της παραδοσιακής γειτονιάς - γνήσιος, αυθεντικός
2. ο σύγχρονος πολιτισμός — μοναχικός, αδιάφορος, ανώνυμος, αλλοτριωμένος, υποταγμένος στην καταστροφική πρόοδο (Τέταρτη ενότητα)

B1. «Ο χώρος» γράφει ο Gaston Bachelard στην Ποιητική του χώρου «έτσι όπως τον συλλαμβάνει η φαντασία, δεν έχει πια σχέση με τον αδιάφορο χώρο που παραδίνεται στο μέτρο και στο λογισμό του γεωμέτρη. Είναι ένας βιωμένος χώρος. Βιωμένος όχι μόνο στη θετικότητά του, αλλά και με όλες τις μεροληψίες της φαντασίας». Να αναφέρετε στοιχεία που μπορούν να στηρίξουν αυτή την άποψη σε

σχέση με το πώς γίνεται αντιληπτή η Θεσσαλονίκη στο κείμενο. (Μονάδες 20)

Η Θεσσαλονίκη για τον Γιώργο Ιωάννου δεν είναι απλώς η πόλη που γεννήθηκε και μεγάλωσε, αλλά πολύ περισσότερο ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής και της προσωπικότητάς του. Ο συγγραφέας, μάλιστα, συνήθιζε να περπατά σε κάθε σημείο της αγαπημένης του πόλης γνωρίζοντας από κοντά κάθε περιοχή και κάθε γωνιά της. Είναι, επομένως, γι' αυτόν ένας χώρος πλήρως βιωμένος, τόσο στη θετικότητα του, στις πραγματικές του δηλαδή διαστάσεις, όσο και μέσα από το αναμορφωτικό πρίσμα της φαντασίας. Ο Ιωάννου κινείται στην πόλη του και την αντικρίζει, όχι μόνο στη ρεαλιστική της εκδοχή, αλλά και με τη δύναμη της φαντασίας του προσδίδοντάς της τις σχεδόν μυστικιστικές αρετές ενός χώρου ζωντανού, όπου το παρελθόν συνδιαλέγεται αδιάκοπα με το παρόν, και όπου ένα πολυποίκιλο φυλετικό και εθνολογικό μίγμα προσφέρει στον ξεχωριστό χαρακτήρα της πόλης μια σπάνια ποιότητα. Τρέπεται, έτσι, η πόλη σ' ένα πανεθνικό σύμβολο χρονικής και εθνολογικής συνύπαρξης.

Ειδικότερα, στο πεζογράφημα «Μες στους προσφυγικούς συνοικισμούς» μπορούμε να εντοπίσουμε ενδεικτικά μια θετική και μιαν αρνητική πρόσληψη της πόλης. Η θετική, που ενισχύεται «με τις μεροληψίες της φαντασίας», έχει να κάνει με το προνόμιο που της έχει δοθεί να φιλοξενεί στους κόλπους της ανθρώπους πολλών φυλών· ανθρώπων που φέρουν μέσα τους την πανάρχαια ιστορία του τόπου και της φυλής τους. Ενώ η αρνητική, η οποία βασίζεται στη ρεαλιστική θέαση, εστιάζει στον εκσυγχρονισμό της πόλης που της προσδίδει με γοργό ρυθμό το χαρακτήρα μιας απρόσωπης μεγαλούπολης.

Η θετική όψη της Θεσσαλονίκης εντοπίζεται από τον συγγραφέα στους προσφυγικούς συνοικισμούς της, εκεί όπου διάφοροι πολιτισμοί και διάφορα έθνη συναντώνται και συνυπάρχουν με υποδειγματική αρμονία. «Κι όμως πόση συγκίνηση έχει να κοιτάξεις ή να συζητάς στα καφενεία και να διαισθάνεσαι τη δική σου ή μια άλλη πανάρχαια ράτσα. Ακούς εκείνες τις φωνές με τη ζεστή προφορά και σου 'ρχεται ν' αγκαλιάσεις.» Εμφανής, βέβαια, η διάθεση ωραιοποίησης απ' τη μεριά του Ιωάννου, καθώς θα πρέπει να προσεχτεί πως οι συνδέσεις με το παρελθόν και η συγκινητική αίσθηση αποδοχής των ετεροχθόνων της πόλης λειτουργεί κυρίως μέσα από την ιδιαίτερη ευαισθησία του συγγραφέα, και δεν αντανακλά κατ' ανάγκη τον τρόπο που γίνονταν αποδεκτοί από το σύνολο των πολιτών. Το υπονοεί, άλλωστε, και ο ίδιος στην αρχή του πεζογραφήματος, όπου τονίζεται πως οι πρόσφυγες μόνο στο ασφαλές πλαίσιο των συνοικισμών φανερώνουν το γνήσιο πρόσωπό τους. Οι ίδιοι άνθρωποι, αν τους συναντήσει κανείς μακριά από τους συνοικισμούς, φαίνονται διαφορετικοί, ίσως επειδή δεν αισθάνονται την οικειότητα που

τους προσδίδει η συνύπαρξη με ανθρώπους όμοιας τύχης και πορείας. «Ιδίως όταν τούς βλέπω εδώ, μου φαίνονται πιο γνήσιοι. Κάπως αλλιώς μοιάζουν μακριά, σε άλλα περιβάλλοντα συναντημένοι.»

Η αρνητική όψη της Θεσσαλονίκης γίνεται αισθητή, όταν ο συγγραφέας περνά στα κεντρικά σημεία της πόλης, μακριά από την απλότητα των συνοικισμών. Εδώ χάνεται αίφνης η αίσθηση συνοχής και η σύμπνοια των ανθρώπων· εδώ κυριαρχεί η βιασύνη, η αδιαφορία και το κλείσιμο του καθενός στον προσωπικό του μικρόκοσμο.

«Σταματώ πολλές φορές στη μέση του πεζοδρομίου, κι όπως στο κούτσουρο πού κόβει το νερό, έτσι περιστρέφονται γύρω μου οι διαβάτες.»

B2 α. Να εντοπίσετε στο κείμενο τρεις μεταφορές και δύο παρομοιώσεις, και να ερμηνεύσετε το νόημά τους. (Μονάδες 10)

Μεταφορές:

«Ακούς εκείνες τις φωνές με τη ζεστή προφορά και σου 'ρχεται ν' αγκαλιάσεις.» Με τη μεταφορική απόδοση ζεστασιάς στην προφορά των προσφύγων ο συγγραφέας θέλει να τονίσει την οικειότητα και τα θετικά συναισθήματα που του προκαλεί το άκουσμα της ομιλίας τους.

«Θράκες, Χετταίοι, Φρύγες, όμορφοι Λυδοί, πάλι, θαρρείς, ανθούν ανάμεσά μας.» Με τη μεταφορά αυτή ο συγγραφέας επιχειρεί να δώσει με έμφαση την αίσθησή του πως στο πρόσωπο το προσφύγων βλέπει την αναγέννηση αρχαίων -και για πολλούς ξεχασμένων- φυλών.

«Τούς εξώθησαν να σφάξουν και να σφαχτούν· να φαγωθούν, ιδίως μεταξύ τους.» Με τη μεταφορά αυτή δίνεται εντονότερα η σκληρή πραγματικότητα του εμφυλίου πολέμου.

Παρομοιώσεις:

«Κάτι σα ζεστό κύμα με σκεπάζει ξαφνικά, θαρρείς και γύρισα επιτέλους στην πατρίδα.» Η πληθώρα των θετικών συναισθημάτων που κατακλύζει την ψυχή του συγγραφέα, αποδίδεται μέσα από την παρομοίωση αυτή σαν ένα ζεστό κύμα που τον καλύπτει, μεταδίδοντάς του την ασφάλεια και την οικειότητα της πατρίδας.

«Μα κι αν τύχει να σου μιλήσουνε, κρύβουν συνήθως τα πραγματικά τους στοιχεία σα να 'ναι τίποτε κακοποιοί.» Η απροθυμία των κατοίκων της μεγαλούπολης να επικοινωνήσουν, να εμπιστευτούν και να δημιουργήσουν ουσιαστικές σχέσεις ακόμη και με τους ανθρώπους που μένουν στο ίδιο κτήριο ή στην ίδια γειτονιά, δίνεται με ιδιαίτερη ενάργεια μέσα από αυτή την παρομοίωση. Κρύβουν τα στοιχεία τους σαν να είναι κακοποιοί και φοβούνται μην προδοθεί η πραγματική τους ταυτότητα.

B2.β. Να σχολιάσετε το ύφος του Γιώργου Ιωάννου στο κείμενο Προσφυγικοί Συναϊκισμοί (Μονάδες 10)

Το ύφος του κειμένου είναι απλό, λιτό και ανεπιτήδευτο. Ο συγγραφέας παρόλο που διαχειρίζεται ένα θέμα, αυτό της προσφυγιάς, με εξομολογητική διάθεση (χρήση α' προσώπου), αποφεύγει τις λυρικές εξάρσεις και τους μελοδραματισμούς. Αυτό το πετυχαίνει με τη χρήση απλού λεξιλογίου από τη μια και από την άλλη αποδίδοντας λιτές και ήπιες εικόνες της καθημερινής ζωής των προσφύγων. Τέλος η χρήση του α' προσώπου τονίζει στο κείμενο τον εξομολογητικό τόνο, ενώ το β' και γ' πρόσωπο δίνουν ποικιλία στο λόγο, αναδεικνύοντας τα στοιχεία προφορικότητας. Ακόμη, θα λέγαμε ότι είναι κουβεντιαστό (καθημερινή γλώσσα, απουσία λυρικών εξάρσεων), εξομολογητικό (μου φαίνονται, σπανίως να πέσω έξω, κατά βάθος βέβαια, διαισθάνεσαι, σου 'ρχεται, που τα λέω από μέσα μου, το αίμα μου από κει μονάχα τραβάει, χάνομαι στις μεγάλες αρτηρίες, είμαι βαριά παραπονεμένος, ζηλεύω, ας ήμουν), υπαινικτικό (κουρασμένοι απ' τη δουλειά είναι πολύ πιο αληθινοί, κάπως αλλιώς μοιάζουν μακριά σε άλλα περιβάλλοντα συναντημένοι, τάχα, οι ίδιοι δεν ξέρουν βέβαια αυτά τα ονόματα, στα έτοιμα και στα ενοικιασμένα, πονηρά πράγματα βέβαια, προφάσεις πολιτισμού για να διευκολύνονται οι αταξίες, δοκιμακό/σχολιαστικό (ταξινόμηση ανθρώπων, παράθεση χαρακτηριστικών φυσιογνωμίας, ομιλίας, και πως εξηγείται τότε όλη αυτή η λαχτάρα; Οι ίδιοι δεν ξέρουν βέβαια όλα αυτά τα ονόματα / κι όμως νομίζω / το ιδανικό, απαξίες), ποιητικό (μικροπερίοδος λόγος: στέκομαι και κοιτάζω τα παιδιά, κάθομαι στο ορισμένο καφενείο.../ ασύνδετο σχήμα: τους Καραμανλήδες, τους \Καυκάσιους, τους Μικρασιάτες.../ ο υπαινικτικός - ελλειπτικός λόγος δημιουργεί ποιητικότητα / η συνειρμική γραφή) και χαμηλόφωνο.

Γ1. α) Στο κείμενο ακολουθούνται οι τεχνικές του διασπασμένου και του αδιάσπαστου θέματος. Να υποδείξετε πώς γίνεται εμφανής στο κείμενο η χρήση τους. (Μονάδες 10)

Η μη ύπαρξη μιας κεντρικής αφηγηματικής ιστορίας δημιουργεί συχνά στα πεζογραφήματα του Ιωάννου την αίσθηση πως καταγράφονται με τρόπο συνειρμικό, αν όχι τυχαίο, εμπειρίες και σκέψεις του. Ο συγγραφέας, άλλωστε, επιχειρεί κυρίως την πραγμάτευση κάποιου θέματος και όχι την καταγραφή κάποιας αληθινής ή πλασματικής ιστορίας με στοιχεία πλοκής και αυθύπαρκτους χαρακτήρες.

Ότι ονομάζεται τεχνική του διασπασμένου θέματος είναι υπό μία έννοια η τάση του συγγραφέα να φωτίζει την κεντρική του ιδέα από διάφορες οπτικές, οι οποίες κάποτε μοιάζουν ακόμη και ετερόκλητες. Έτσι, στο πεζογράφημα αυτό εντοπίζουμε κατά σειρά:

- την αναφορά στους προσφυγικούς συνοικισμούς, η οποία διανθίζεται με την έντεχνη παρουσίαση ανθρώπων από διάφορες μεριές του απόμακρου ελληνισμού, αλλά και άλλων εθνικοτήτων
- τη συσχέτιση των προσφύγων με την επώδυνη εμπειρία του εμφυλίου πολέμου
- την περιήγηση του Ιωάννου στους απρόσωπους δρόμους της Θεσσαλονίκης
- την ειδικότερη αναφορά στην αδιαφορία, επιφυλακτικότητα και ψυχρότητα που χαρακτηρίζει τις σχέσεις των κατοίκων της πόλης
- την επαναφορά στους προσφυγικούς συνοικισμούς με την ευχή του αφηγητή να έμενε σ' έναν από αυτούς (σχήμα κύκλου).

Η αντιθετική παρουσίαση της ζωής στους προσφυγικούς συνοικισμούς με αυτή στην κυρίως πόλη, εμπλουτίζεται με αναφορές σε ιστορικές εθνότητες, αλλά και σε γεγονότα του πρόσφατου παρελθόντος (εμφύλιος), κατά τρόπο που το διαπραγματευόμενο θέμα μοιάζει να διασπάται σε επιμέρους διακριτές ψηφίδες.

Ωστόσο, το κείμενο διαπερνά μια ευρύτερη θεματική, αυτή της μοναξιάς του συγγραφέα και της ανάγκης του να ζήσει κι αυτός ανάμεσα σε ανθρώπους που θα τον δέχονταν ως δικό τους, η οποία συνέχει το κείμενο. Η αντίθεση ανάμεσα στον απλό και ζεστό τρόπο ζωής των προσφυγικών συνοικισμών και σ' αυτόν της ανωνυμίας και της ψυχρότητας που βιώνει ο αφηγητής στην πόλη, δεν είναι παρά η έκφραση της αγωνίας και του πόνου του. Ο αφηγητής δεν θέλει να ζει ανάμεσα σε ανθρώπους που αδιαφορούν ο ένας για τον άλλον, θέλει να βιώσει κι εκείνος το αίσθημα αποδοχής και ενότητας που βλέπει να διακρίνει τους πρόσφυγες των συνοικισμών. Άρα, το θέμα του πεζογραφήματος, αν και δίνει την εντύπωση της διάσπασης, παραμένει εντούτοις αδιάσπαστο, εφόσον πρόθεση του συγγραφέα είναι να αναδείξει πόσο πιο προτιμητέα είναι η ζωή των ανθρώπων που αισθάνονται δεμένοι μεταξύ τους, σε σχέση με τη διαφαινόμενη τάση της απομόνωσης, της αδιαφορίας και της ανωνυμίας.

β) «Όταν τους μπερδεύω, το καταλαβαίνω συνήθως αργά· γιατί έχω τόση πεποίθηση πάνω σ' αυτό το ζήτημα, ώστε σπανίως ρωτώ. Κατά βάθος βέβαια αυτό δεν είναι σφάλμα, είναι διαπίστωση.» Να σχολιάσετε σε μία παράγραφο το περιεχόμενο του ανωτέρω αποσπάσματος. (Μονάδες 15)

Ο συγγραφέας αισθάνεται πως αν βρεθεί κοντά με κάποιον πρόσφυγα μπορεί είτε από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εμφάνισης ή την ομιλία του να αναγνωρίσει ακριβώς από ποια περιοχή κατάγεται. Ωστόσο, κάποιες φορές, παρά την πεποίθηση που έχει στη σχετική του ικανότητα αναγνώρισης, μπερδεύει τις καταγωγές των προσφύγων, γεγονός που το

εκλαμβάνει όχι ως δικό του λάθος, αλλά ως διαπίστωση. Διαπίστωση που έγκειται στο ότι με το πέρασμα των χρόνων πολλοί πρόσφυγες μοιάζουν να χάνουν τα χαρακτηριστικά εκείνα που τους συνδέουν με τον τόπο καταγωγή τους. Καθώς η μία γενιά διαδέχεται την άλλη, η αφομοίωση των προσφύγων γίνεται ολοένα και πιο έντονη, αλλοιώνοντας στοιχεία όπως είναι η προφορά, αλλά και στοιχεία εμφάνισης, όταν μέσα από τις επιμειξίες προκύπτουν νέες γενιές που συνδυάζουν διάφορα φυλετικά χαρακτηριστικά.

Δ1. Να συγκρίνετε, ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο, το πεζογράφημα του Γιώργου Ιωάννου «Μες στους προσφυγικούς συνοικισμούς» με το απόσπασμα που ακολουθεί από το πεζογράφημα «Ψηλά στο Εσκή Ντελίκ» του ίδιου συγγραφέα. (Μονάδες 20)

Γιώργος Ιωάννου «Ψηλά στο Εσκή Ντελίκ»

«Πέρασε η Κατοχή, ήρθαν οι άλλες μάστιγες, οι εφτά πληγές του Φαραώ. Τα παιδιά στο μεταξύ μεγάλωναν. Τρία του μαραγκού, δυο του χτίστη και μια κοπέλα του τελευταίου, η μεγαλύτερη. Πήγαν στο στρατό· έσφιξαν τα δόντια, πολέμησαν τους κόκκινους, τους πράσινους, τους κίτρινους, ό,τι τέλος πάντων τους είπαν οι ανώτεροί τους. Σαν τη γλίτωσαν αποκεί, βγήκαν για δουλειά. Στο στρατό, ώσπου να τους κάνουν να πέσουν στη φωτιά, τους έταζαν λαγούς με πετραχήλια. Τώρα δε γυρνούσε κανένας να τους δει. Καταστάλαξαν στο καφενείο, που ακουμπάει στα τείχη, κι όλη μέρα έπαιζαν χαρτάκια. Το καφενείο ήταν φίσκα από ανέργους, όχι μόνο παλικάρια, αλλά και μεγάλους ανθρώπους, πατεράδες με παιδιά.

Μόλις είχαν αρχίσει να υποψιάζονται τα στραβά και τ' ανάποδα αυτού του τόπου κι οι συζητήσεις στο καφενείο πήραν να γίνονται πιο ζουμερές, άνοιξαν οι δρόμοι για τη μετανάστευση. Αυτά τα πράγματα δεν συμβαίνουν ποτέ μονάχα σ' ένα καφενείο. Μάθαν οι άρπαγες την καταλαλιά, φοβήθηκαν πως η τόση εκμετάλλευση μπορούσε να τους βγει ξινή κάποτε, κι αποφάσισαν να τους αμολήσουν.»

Στο επίκεντρο και των δύο πεζογραφήματων του Ιωάννου, «Μες στους προσφυγικούς συνοικισμούς» και «Ψηλά στο Εσκή Ντελίκ» βρίσκεται η ζωή των προσφύγων στη Θεσ/νική κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

Οι θεματικές ομοιότητες των πεζογραφήματων είναι :

- και τα δύο αναφέρονται στην εργατικότητα των προσφύγων, στο πρώτο με την αναφορά "κουρασμένοι από τη δουλειά, είναι πολύ πιο αληθινοί, στο δεύτερο με την αναφορά των χειρωνακτικών επαγγελμάτων που άκουσαν οι πρόσφυγες

"μαραγκού και χτίστη"

- αναφέρεται στον Εμφύλιο δηλ.στην περίοδο 1946-49, που η Ελλάδα έζησε μια από τις χειρότερες στιγμές της με τους Έλληνες να σκοτώνουν Έλληνες και την χώρα να διχάζεται. Σε κανένα δεν τον ονοματίζει, σαν να μη θέλει να δώσει όνομα σε αυτήν την τραγική περίοδο της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Μη θέλοντας να πάρει θέση για τα γεγονότα αυτά γράφει απλά (Τους εξώθησαν να σφάξουν και να σφαχτούν να φαγωθούν ιδίως μεταξύ τους) (και έσφιξαν τα δόντια), (πολέμησαν τους κόκκινους, τους πράσινους, τους κίτρινους...)αρνούμενος να ταχθεί με το μέρος των μεν ή των δε.

- το δεύτερο κοινωνικό θέμα που απασχολεί τον συγγραφέα και στα δύο είναι η μετανάστευση. Η περίοδος που ξεκίνησε μετά τον Εμφύλιο, στη δεκαετία του 1950 και 1960, όταν πολλοί νέοι έφυγαν από την φτωχή Ελλάδα για να μπορέσουν να επιβιώσουν και πήγαν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, κυρίως στη Γερμανία, αλλά και ακόμη μακρύτερα (ΗΠΑ, Αυστραλία, Καναδάς) (Τώρα φυσικά τους τρέμουν και προσπαθούν να τους ξεφορτωθούν με την μετανάστευση) (και Μάθαν οι άρπαγες την καταλαλιά, φοβήθηκαν πως η τόση εκμετάλλευση μπορούσε να τους βγει ξινή κάποτε κι αποφάσισαν να τους αμολήσουν).

Κυρίως θίγει όμως, την επιτηδειότητα κάποιων ανθρώπων (εγκληματίες των γραφείων και άρπαγες), (Στο στρατό... κανένας να τους δει) για αν απομακρύνουν από τη χώρα όσο περισσότερους πολεμιστές του εμφυλίου μπορούσαν.

- το καφενείο ως χώρος συνάντησης των προσφύγων

Οι θεματικές διαφορές των πεζογραφημάτων είναι :

- στο πρώτο αναφέρεται γενικότερα στη κούραση των προσφύγων από τη δουλειά

(Κουρασμένοι...πιο αληθινοί) ενώ στο δεύτερο συγκεκριμενοποιεί κάποια επαγγέλματα με τα οποία ασχολήθηκαν οι πρόσφυγες (χτίστης, μαραγκός)

- στο δεύτερο κείμενο θίγει και το θέμα της ανεργίας που οδήγησε τους πρόσφυγες στη μετανάστευση (Το καφενείο ήταν φίσκα από ανέργους), ενώ στο πρώτο δε γίνεται καμία νύξη για αυτό το θέμα.

Οι υφολογικές ομοιότητες είναι :

- γλώσσα απλή, χωρίς εκζήτηση, με λέξεις προσεκτικά επιλεγμένες. Καθημερινό λεξιλόγιο (ζωηράδα, παραξένεμα και στραβά και ανάποδα)

- ύφος χωρίς μελοδραματισμούς και εξάρσεις

- ειρωνία-δριμείς χαρακτηρισμούς (εγκληματίες, σφάξουν, σφαχτούν, ξεφορτωθούν και έταζαν λαγούς με πετραχήλια,άρπαγες, ξινή, αμολήσουν)

Οι υφολογικές διαφοροποιήσεις είναι:

- Στο πρώτο κείμενο και η χρήση α' προσώπου που δίνει εξομολογητικό τόνο και υποδεικνύει την προσωπική αντίληψη των πραγμάτων-ύφος εσωστρεφο και προσωπικό.

Αντίθετα, στο δεύτερο κείμενο η χρήση του γ' προσώπου και η απουσία του αφηγητή από όσα διαδραματίζονται τον αποστασιωποιούν από τα γεγονότα μετατρέποντας το ύφος από εξομολογητικό σε ουδέτερο. (Τα παιδιά στο μεταξύ μεγάλωναν).